

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

Kehitysvammaisten Tukiliitto tarkastelee tässä lausunnossa VANUPO-luonnosta kohderyhmiemme nuorten eli kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien (esim. autismikirjolla olevien) nuorten sekä heidän perheidensä näkökulmasta.

Ehdotetut tavoitteet ja toimenpiteet ovat sinänsä monilta osin kannatettavia. Varsin paljon kysymysmerkkejä liittyy kuitenkin niiden konkreetisoimiseen ja toteutukseen sekä riittävään resursointiin tätä varten, ja Tukiliiton näkökulmasta myös aivan erityisesti siihen, miten osataan ja pystytään huomioimaan tavoitteisiin pyrittäessä ja toimenpiteitä toteutettaessa myös vahvempaa tukea esimerkiksi kehitysvamman vuoksi tarvitsevat nuoret. Ohjelma ei ole kaikilta osin näistä näkökulmista nähdäksemme läheskään riittävän laaja, konkreettinen ja yksityiskohtainen varmistamaan hallitusohjelman nuorisopoliittisten tavoitteiden toteutumisen.

Tällä hetkellä kohderyhmiemme nuorten osalta oppimisen ja koulunkäynnin tuessa on runsaasti puutteita, eivätkä opiskeluhuollon palvelut, kuten koulu-/opiskeluterveydenhuolto ja kuraattoripalvelut, usein pysty vastaamaan riittävästi tarpeisiin. Tukeen liittyviä puutteita on tärkeä korjata käynnistetyillä perusopetuksen oppimisen ja koulunkäynnin tuen lainsäädännön sekä toisen asteen tuen uudistuksilla, joissa tulee kiinnittää erityistä huomiota riittävän yksilöllisen oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestämiseen tarpeiden mukaisesti ja diagnoosista riippumatta sekä tuen jatkuvuuteen koulutusasteelta toiselle. Oppimisympäristöjen osalta tulee huolehtia esteettömyydestä, ml. aistiesteettömyys. Erityisesti toisella asteella suurena haasteena on myös vaativampaa tukea tarvitseville opiskelijoille soveltuvien opiskelupaikkojen puute. Näihin uudistusprosesseihin on tärkeä ottaa tiiviisti mukaan tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria edustavat vammaisjärjestöt. Myös tuen ja niin yhteisöllisen kuin yksilöllisen opiskeluhoollon resurssien riittävyys tulee turvata, jotta jatkossa tosiasiaa pystytään paremmin vastaamaan erityisesti myös vahvempaa apua ja tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeisiin. Koulunuorisotyö ja kouluvalmentajat (myös erityiskouluissa) ovat myös tärkeitä kohderyhmiemme sosiaalisen

osallisuuden edistäjiä koulussa, ja toivomme myös niiden huomiointia ohjelmassa. Ylipäänsä nuorten sosiaalisen osallisuuden edistäminen ja varmistaminen jää ohjelmassa liian pienelle huomiolle.

Harrastamisen osalta todetaan kiinnitettävän erityistä huomiota erityistarpeisiin nuoriin ja vahvistettavan tältä osin tietopohjaa, mikä on sinänsä erittäin kannatettavaa. Tältä osin tulisi huomioida nimenomaisesti myös se näkökulma, että harrastuksiin pääsy ja niissä osallistuminen edellyttää monien vammaisten nuorten osalta toimivia nuoren omaa osallisuutta edistäviä vammaispalveluita, kuten liikkumisen tuen palveluita ja vapaa-ajan avustajapalveluita, joiden saamisessa esimerkiksi kehitysvammaisilla ja autismi- ja neurokirjon nuorilla on kuitenkin monesti ongelmia. Harrastamisen mahdollisuuksien turvaaminen kaikille vammaisille nuorille vaatii sitä, että hyvinvointialueilla varmistetaan heille pääsy tarvitsemiinsa vapaa-ajan osallisuutta mahdollistaviin palveluihin.

Työelämään ja koulutukseen pääsyyn liittyvä tavoite toimenpiteineen vaikuttaa olevan varsin irrallaan siitä todellisuudesta, jossa leikataan merkittävästi nuorten ja opiskelijoiden toimeentulosta (mikä todennäköisesti lisää vammaisten nuorten hakeutumista suoraan eläkkeelle), ja myös hyvinvointialueet rahapulassaan tiukentavat moniin heidän tarvitsemiinsa palveluihin pääsyä. Toimenpiteet kaipaavat lisää konkretiaa sekä vahvempaa tukea esim. vamman vuoksi tarvitsevien nuorten näkökulmien huomioimista. Jotta kaikkien nuorten kyvyt saadaan käyttöön, on tärkeää panostaa työhönvalmennukseen ja muihin palkkatyöllistymisen tukitoimiin sekä joustavaan osa-aikatyön mahdollistamiseen. Jokaisen riittävä toimeentulo tulee varmistaa. Kuntoutuksesta ei valitettavasti todeta ohjelmassa juuri mitään, vaikka se on keskeisessä roolissa mahdollistamassa esimerkiksi kehitysvammaisten nuorten koulutukseen ja työelämään pääsyä. Lastensuojelulain uudistamisen lähtökohdissa korostuvat hyvin vahvasti ammattilaisten näkemykset nuorten ja perheiden näkökulmien sijasta. Siihen ei myöskään kiinnitetä mitään huomiota, miten tällä hetkellä usein lastensuojelua käytetään väärin korvaamaan puuttuvaa koulun tukea ja/tai puuttuvia mielenterveys- ja vammaispalveluita esimerkiksi autismi- ja neurokirjon nuorille. Kohderyhmiemme nuorten koulutus ja työhönpääsy sekä työssä pärjääminen vaativat eri palveluiden saumatonta yhteistyötä silloissa toimimisen sijasta sekä vahvaa kaikenlaiseen syrjintään puuttumista.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

Nuorten ja myös toimintarajoitteisten nuorten mielenterveystilanteen parantamisen tulee olla keskeinen tavoite yhteiskunnassamme. Nuorina tulee tässä suhteessa nähdä nuorisolain mukaisesti alle 29-vuotiaat, eikä esim. erittäin tärkeä ja kannatettava terapiatakuu saa koskea vain alle 23-vuotiaita. Toimenpiteet mielen hyvinvoinnin tukemiseen vaativat enemmän konkretiaa, ja niihin tulee osoittaa riittävät resurssit.

Ohjelmassa tulee huomioida myös se, miten esimerkiksi kehitysvammaisilla nuorilla on erityisen suuria vaikeuksia saada tarvitsemiaan mielenterveyspalveluita, vaikka kehitysvammaisuuteen usein liittyy kohonnut mielenterveyshäiriöiden riski, sillä heidän kaikkien haasteidensa oletetaan helposti

johtuvan vammasta, mikä ei tietysti aina ole tilanne, vaan monesti olisi todellinen tarve mielenterveyshoidolle tai vähintään kehitysvammapalveluiden ja psykiatrian yhteistyölle.

Autistisilla nuorilla puolestaan on hyvin usein myös psykiatrinen diagnoosi/diagnooseja, ja esimerkiksi heidän itsemurhalukunsa ovat huomattavan korkeita. Autismi- ja neurokirjon lasten ja nuorten hoito- ja kuntoutuspolut vaihtelevat paljon alueittain, mutta isossa kuvassa hoito ja kuntoutus eivät joka tapauksessa tällä hetkellä ole määrältään eivätkä laadultaan riittävällä tasolla. Ennaltaehkäisyyn panostaminen on tärkeää, mutta myös vaativimman hoidon ja kuntoutuksen riittävät resurssit tulee varmistaa. Kelan neuropsykiatrisen kuntoutuksen tarpeisiin nähden riittävät lisäresurssit tulee varmistaa myös pitkällä tähtäimellä eikä vain kuluva vuodeksi, sillä näiden palveluiden tarve ei ole ainakaan vähenemässä. Perheiden tukemisen tärkeys nuorten hyvän mielenterveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tulee huomioida laajemminkin kuin vain neurokirjon nuorten perheiden tuen maininnalla.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Tässäkin olisi tärkeää nostaa vahvemmin toimintarajoitteisten nuorten näkökulmia sekä sosiaalisen osallisuuden tukemista. Selkeäkielisyys on hyvä asia, mutta lisäksi tulisi myös vahvasti lisätä nuoria tavoiteltaessa ja heidän kanssa toimittaessa selkokielistä viestintää, josta ei ole haittaa kenellekään, ja josta hyötyvät kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien nuorten lisäksi merkittävästi esimerkiksi monet maahanmuuttajataustaiset nuoret. Myös kohderyhmiemme nuorten tulee voida osallistua ja toimia yhteisössä ja kaikenlaisissa nuorille suunnatuissa palveluissa ilman minkäänlaista syrjintää tai kiusaamista, joille he ovat erityisen alttiita, monen heistä kuuluessa useampaankin eri vähemmistöön. Esimerkiksi nuorten kuulemiseen erilaisessa valmistelutyössä sekä nuoriso- tai vammaisneuvosto-osallistumiseen täytyy voida saada myös vamman vuoksi tarvittava tuki esim. kommunikaatioon.

Kohderyhmiemme nuorten yhdenvertaisen osallisuuden kannalta erittäin tärkeää on myös varmistaa uuden vammaispalvelulain voimaantulo niin, että myös autismi- ja neurokirjon nuoret ovat vammaispalveluita tarvitessaan lain piirissä, ja eri tavoin toimintarajoitteiset nuoret saavat yhdenvertaisesti vapaa-ajan apua ja muita osallisuutensa toteutumiseksi tarvitsemiaan palveluita.

Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset

On ristiriitaista, että hallitus heikentää leikkauksin nuorisotyön toimintaedellytyksiä samaan aikaan, kun nuorisotyötä on tarkoitus ohjelmassa kuvatuin tavoin kehittää. Tämä vaatii riittävät resurssit. Ohjelmassa olisi myös syytä näkyä vahvemmin toimintarajoitteisten nuorten asema nuorisotyössä, jonka pitää olla saavutettavaa myös eri tavoin vammaisille nuorille.

Painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

Painopisteissä tulisi huomioida vahvemmin toimintarajoitteisten nuorten näkökulmat, esim. tarve heitä koskevan tiedon ja osaamisen lisäämiselle.

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

Tässä ajassa ja myös kohderyhmiemme kannalta erityisen tärkeät yhdenvertaisuuden sekä syrjintään puuttumisen ja sen ehkäisemisen näkökulmat eivät näy sinänsä kannatettavissa tavoitteissa tarpeeksi vahvasti.

Muita näkemyksiä ohjelmasta

Katsomme, että tarvitaan laajempi ja konkreettisempi ohjelma, jossa huomioidaan vahvemmin eri tavoin toimintarajoitteiset, mukaan lukien kehitysvammaiset ja vastaavaa tukea tarvitsevat nuoret ja heidän erityiset tarpeensa. Keskiössä tulisi nähdäksemme olla nuorten, ml. toimintarajoitteiset nuoret, oman äänen ja omien näkökulmien kuuluminen ja näkyminen sen sijaan, että nyt painottuvat monilta osin liikaa aikuis- ja ammattilaisnäkökulmat. Lisäksi perheiden tukeminen (vammaisten nuorten osalta vanhempien lisäksi myös sisarusten näkökulmien huomiointi) luonnoksessa näkyvää vahvemmin olisi tärkeää kaikkien ja aivan erityisesti tukea tarvitsevien nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Jos hallitus pitää kiinni kaikista tai suuresta osasta suunnitelluista ja jo päätetyistä erityisesti nuoriin ja perheisiin osuvista leikkauksista, ohjelman ja sen tavoitteiden toteutuminen on nähdäksemme erityisen haastavaa ja vaatii todella vahvaa panostusta. Järjestöt ja niiden nuoret kokemusasiantuntijat on otettava tiiviisti mukaan tähän työhön, ja järjestöjen toimintaedellytykset on turvattava.

Salisma Tanja
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry